

Správa

o používání jazykov národnostných menšín
za rok 2013¹

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
2014

¹Správa je spracovaná v súlade s čl.3 písm. h) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny

Obsah

Úvod	3
Bulharská národnostná menšina	5
Česká národnostná menšina	6
Chorvátska národnostná menšina	9
Maďarská národnostná menšina	11
Moravská národnostná menšina	14
Nemecká národnostná menšina	15
Poľská národnostná menšina	16
Rómska národnostná menšina	17
Rusínska národnostná menšina	23
Ruská národnostná menšina	28
Srbská národnostná menšina	29
Ukrajinská národnostná menšina	30
Židovská národnostná menšina	32
Príloha č. 1	33
Príloha č. 2	34

Úvod

Správa o používaní jazykov národnostných menšín za rok 2013 (ďalej len „správa“) na základe článku 3 písm. g) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny mapuje oblasti výskytu jazykov národnostných menšín.

Prípravou správ² za rok 2013 sa zaoberal Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „VNMES“) na svojom XI. zasadnutí dňa 12. novembra 2013. V záujme zefektívnenia a posilnenia participatívneho procesu bolo na návrh predsedníčky VNMES prijaté uznesenie č. 33. Predmetným uznesením VNMES zobral na vedomie informáciu o návrhu štruktúry správ a odporučil predsedníčke VNMES zriadiť pracovnú skupinu zloženú zo zástupcov a zástupkýň jednotlivých národnostných menšín – expertov a expertiek na danú problematiku a zástupcov štátnej správy – Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva kultúry SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ktorá pripraví správy.

Zloženie dočasnej pracovnej skupiny pozostávalo z 13 zástupcov a zástupkýň národnostných menšín a 8 zástupcov a zástupkýň štátnej správy. Expertov a expertky za národnostné menšiny nominovali členovia a členky VNMES. Predsedníčka VNMES ich nominácie plne akceptovala. Dočasná pracovná skupina bola zriadená na obdobie od 5. decembra 2013 do 15. februára 2014 a stretla sa tri krát, 5. decembra 2013, 20. januára 2014 a 30. januára 2014.

Na prvom zasadnutí členovia a členky dočasnej pracovnej skupiny schválili štruktúru správ a časový harmonogram ich vypracovania. Štruktúra správ bola totožná s minuloročnou štruktúrou, čo umožňuje sledovať medziročné posuny. Štruktúra správy je prílohou č. 1 materiálu.

² Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť na základe článku 3 Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny písm. f), g) a h) každoročne vypracúva:

- hodnotiacu správu o podpore kultúr národnostných menšín;
- správu o stave národnostného školstva;
- správu o používaní jazykov národnostných menšín.

Zástupcovia a zástupkyne štátnej správy v dočasnej pracovnej skupine mali možnosť z odborného a vecného hľadiska hodnotiacu správu pripomienkovať. Mnohé z pripomienok boli expertmi a expertkami za národnostné menšiny zohľadnené, niektoré pripomienky autori pri spracovaní správ neakceptovali. Tieto pripomienky, prípadne stanoviská k nim sú uvedené ako prílohy k jednotlivým správam. Pripomienky tvoria prílohu č. 2 materiálu. Jednotlivé správy za národnostné menšiny odrážajú názory expertov a expertiek za národnostné menšiny.

Správa popisuje možnosti používania jazykov národnostných menšín vo verejnom živote, s dôrazom na dostupnosť informácií v jazykoch národnostných menšín, výskytom v tlači, médiách a kultúrnom živote. Miera používania jazykov národnostných menšín je odlišná, čo odráža aj rozsah správ za jednotlivé národnostné menšiny.

V závere niektorých správ sú definované priority pre zlepšenie v tejto oblasti na rok 2014. Texty autorov a autoriek prešli čiastočnou jazykovou a štylistickou korektúrou.

Bulharská národnostná menšina

Bulharský jazyk sa používa na kultúrnych podujatiach bulharskej menšiny a v náboženskom živote a vo vzdelávacích inštitúciách: Súkromná materská škola Christa Boteva, Súkromná bulharská základná škola a Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva. Bulharský jazyk sa nepoužíva v úradnom styku, v obchodnej, ekonomickej a sociálnej sfére.

Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné dôležité informácie v bulharskom jazyku nie sú známe. V styku a komunikácii s orgánmi verejnej správy sa bulharský jazyk nepoužíva.

Na dopravných značkách označujúcich začiatok a koniec obce, iných označeniach a používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach nie je možné.

Bulharský jazyk sa nevyskytuje v tlači, v elektronických médiách a v kultúrnom živote. Výnimkou sú časopisy *Sanarodnik (Krajan)* a *Roden glas* a v Národnostnom magazíne vysielanom RTVS.

V zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnych služieb alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa bulharský jazyk nepoužíva.

Za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2014 považujeme vytvorenia webového sídla: Bulharská kultúra na Slovensku.

Česká národnostná menšina

Český jazyk v dôsledku svojej slovanskej príbuznosti a blízkosti vo vzťahu k slovenskému jazyku bol od nepamäti používaný na území Slovenska ako jazyk zrozumiteľný majoritnému obyvateľstvu. Počas obdobia spoločného štátu (1918–1939 a 1945–1992) bol štátnym jazykom rovnocenným so slovenským jazykom, takže väčšina slovenskej populácie mu rozumie aj napriek čoraz viac limitovaným podmienkam na jeho používanie vo verejnosti.

Väčšina príslušníkov českej národnostnej menšiny preto považuje za prirodzené používať ho na úrovni štátneho slovenského jazyka v bežnom úradnom, pracovnom a spoločenskom styku, v oblasti kultúry, náboženstva, ako aj v iných spoločenských oblastiach. Aj preto dôležité informácie nie je potrebné uvádzať v českom jazyku.

V dôsledku takmer 70-ročného spolužitia v spoločnom štáte, blízkosti a vzájomnej zrozumiteľnosti štátneho a českého jazyka, ale aj umeleckých väzieb a kontaktov, sa v médiách a kultúrnych programoch rôzneho typu čeština stále objavuje a majoritná spoločnosť to prijíma ako prirodzené aj napriek rôznym opakujúcim sa snahám byrokratickou cestou limitovať výskyt českého jazyka vo verejnosti.

Priamo o českú menšinu sa slovenské médiá vo všeobecnosti zaujímajú iba okrajovo, napríklad pri spoločných výročiach (28. október – Deň vzniku samostatného Česko-slovenského štátu), významných udalostiach v ČR (voľby), prípadne v súvislosti s udalosťami, týkajúcimi sa viacerých menšín (dvojité občianstvo, granty na podporu kultúry menšín, a pod.).

Jediné dlhodobé periodikum v českom jazyku – národnostný mesačník *Česká beseda* (1995–2007) sa pokúsil nahradiť internetový portál www.cesi.sk a v ostatných rokoch aj dvojmesačník *Stříbrný vítr* (*Strieborný vietor*), ktorý vydáva Český spolok v Košiciach. České spolky v Martine, Bratislave a v Trnavskom regióne vydávajú spravidla štvrťročne interné tlačoviny, informujúce zväčša o vlastných aktivitách. V komerčnej distribúcii, prípadne v niektorých knižniciach sú prístupné české periodiká, vydávané na území ČR.

V audiovizuálnych médiách sa český jazyk pravidelne objavuje v rôznych filmoch, zábavných a spravodajských programoch, najmä v súvislosti s prezentáciou udalostí v ČR, českých umelcov, vedcov a pod. Národnostné vysielanie v českom jazyku, zabezpečované RTVS je výrazne limitované sídlom redakcií národnostného vysielania v Košiciach, kde české vysielanie v rozhlase aj v televízii zabezpečuje jediná externá redaktorka (dôchodkyňa).

V rozhlase (stanica Patria) to je približne hodinová relácia každú štvrtú sobotu.

Televízia (Dvojka) pripravuje asi päť polhodinových národnostných magazínov v češtine ročne (plus príspevky v rámci relácií o viacerých národnostiach, v programoch označovaných ako tzv. mix). Informácie o aktivitách českej komunity sa príležitostne objavujú v týždňovom prehľade národnostných správ.

České krajanské združenia prevádzkujú štyri internetové stránky (podľa dátumu vzniku):

Český spolok Bratislava – www.cesi.sk;

Český spolok v Košiciach – www.cske.sk;

Český spolok Liptov – <http://emenes.wz.sk/cslh/index.htm>;

Slovensko-český klub v Košiciach – www.slovenskoceskyklub.sk.

Problémy a návrhy riešení

Hoci v absolútnej väčšine prípadov sa občan českej menšiny bežne dorozumie v úradnom styku, stále sa stretávame s prípadmi „či úradník chce češtine rozumieť alebo nie“.

Názorným vyjadrením takéhoto prístupu k „zrozumiteľnosti“ českého jazyka v úradnom styku je dvojnásobný poplatok za vyhotovenie a overenie kópie dokumentu, vydanom v českom jazyku, ktorý diskriminuje aj časť majoritnej spoločnosti, vlastníacu niektorý doklad (rodný, sobášny list, vysvedčenie, atď.) napríklad z čias spoločného štátu. Zástupca českej menšiny na túto skutočnosť už v minulosti upozornil v súvislosti s implementáciou Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov v SR, ktorá v článkoch „9 – Súdnictvo“ a „10 – Správne orgány a verejné služby“ predpokladá právo predkladať doklady a dôkazy v menšinovom jazyku bez dodatočných nákladov pre túto stranu. Sadzobník správnych poplatkov podľa zákona NR SR č. 145/1995 Z. z. v kapitole „Osvedčovanie listín a podpisov“, ako aj Sadzobník na výpočet odmeny notára za notársku činnosť podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti SR zo 4. decembra 2008 v Položke C, bod. 2, sú dokladom toho, že v prípade cudzieho jazyka (aj českého) sa vyžaduje dvojnásobný poplatok. Túto skutočnosť považujeme za diskriminačnú o to viac, že recipročne Česká republika takto neprístupuje k dokumentom v slovenskom jazyku (pozri český Zákon č. 634/2004 Sb. o správnych poplatkoch, položka 4), dokonca ani v prípade dokumentov vydaných po r. 1993 na území SR.

Z hľadiska prezentácie života a aktivít českej komunity v SR priestor vo verejnoprávnych médiách nepovažujeme za uspokojivý, hoci zrejme zodpovedá aktuálnym (najmä finančným) možnostiam. Východiskom by mohlo byť zriadenie stáleho redaktora pre českojazyčné vysielanie, prípadne prenos časti redakcie národnostného vysielania napríklad na stredné Slovensko za účelom rozšírenia výjazdov aj mimo východ republiky. O to citlivejšia je pre českú menšinu otázka dostupnosti českých televíznych a rozhlasových staníc na území SR. Hoci ich sledovanosť v SR výrazne neprevyšuje početnosť českej a moravskej menšiny na Slovensku, teda ani nekonkurujú slovenským staniciam, stále sa opakujú snahy rôznymi úradnými zásahmi túto dostupnosť obmedziť, prípadne úplne zakázať. To je v zásadnom rozpore s jedným zo základných pravidiel Európskej únie o otvorených hraniciach, preto by sme privítali dohodu o vzájomnej dostupnosti rozhlasových a televíznych staníc medzi SR a ČR (samozrejme v rámci medzinárodných licenčných práv na šírenie niektorých programov), čo by bolo prínosom pre obidve krajiny aj s ohľadom na výrazne väčší a rýchlo narastajúci počet príslušníkov slovenskej menšiny v ČR (a politikmi tak často prezentované názory o údajnom „zabúdaní“ jazyka susedov najmladšou generáciou).

Chorvátska národnostná menšina

Chorvátsky jazyk sa používa medzi príslušníkmi chorvátskej národnostnej menšiny pri ich vzájomnej komunikácií. Ústna komunikácia bola obvyklá aj v roku 2013 napríklad aj v ústnom styku na úrovni miestnych samospráv mestských častí Bratislavy: v Jarovciach a Čunove, kde sú dlhodobo starostovia príslušníkmi chorvátskej národnosti a hovoria chorvátskym nárečím bežne používaným v obci. Chorvátčina sa bežne používa pri všetkých kultúrno-spoločenských podujatiach organizovaných chorvátskymi spolkami v obciach. Používanie chorvátskeho jazyka je bežné v náboženskom živote predovšetkým vo farnostiach Bratislava – Čunovo a Bratislava – Jarovce, kde sú ešte dnes pravidelné sv. omše a obrady uskutočňované v staro-chorvátskom jazyku tzv. „*gradišćanskohrvatski*“. Vo farnosti Chorvátsky Grob je jedenkrát týždenne celá sv. omša v chorvátskom jazyku, ako aj pri významných príležitostiach (Chorvátske dni v obci, jubileá a pod.). Vo farnosti Bratislava - Devínska Nová Ves je organizovaná chorvátska sv. omša pravidelne raz do roka pri príležitosti festivalu chorvátskej kultúry a pri významných udalostiach v rámci miestnej chorvátskej komunity. Náboženská oblasť je posledným pravidelným miestom, kde príslušníci chorvátskej menšiny používajú svoj materinský jazyk bez obmedzení na všetkých úrovniach (modlitba, liturgia, spev a pod.), pričom v slovenskom jazyku je na príslušnom obrade iba kázeň, a to z dôvodu slovensky hovoriacich duchovných v obciach.

Chorvátčina sa na Slovensku v styku so štátnymi orgánmi nepoužíva. Jazyk sa používa iba v ústnej forme v niektorých obciach (Jarovce, Rusovce, Čunovo, Devínska Nová Ves), v ktorých väčšina zamestnancov obecných úradov komunikuje chorvátsky. Napr. z poslancov miestneho zastupiteľstva Bratislava – Jarovce chorvátčinu ovláda šesť z ôsmich, pričom z ostatných dvoch jeden ovláda chorvátčinu pasívne.

V chorvátčine vychádza na Slovensku štvrt' ročník „*Hrvatska rosa*“ vydávaný Chorvátskym kultúrnym zväzom na Slovensku, ktorý je distribuovaný miestnymi chorvátskym spolkom a ďalej k obyvateľom. Na Slovensku je distribuovaný aj chorvátsky týždenník z Burgenlandu *Hrvatske Novine* vydávaný v Eisenstadte a týždenník *Glasnik* vydávaný biskupským úradom v Eisenstadte.

Verejnoprávna televízia RTVS vysiela „Chorvátsky národnostný magazín“, ktorý nie je vysielať v pravidelných intervaloch, je vysielať asi raz do roka. Rozhlasové vysielať v chorvátskom jazyku na území SR nie je. Niektorí príslušníci chorvátskej národnosti prevažne v Rakúskom pohraničí sledujú chorvátsky národnostný týždenník vysielať ORF

Burgenland *Dobar dan Hrvati* a každodenné chorvátske národnostné rozhlasové vysielanie Rádia Burgenland.

V sociálnej oblasti a zdravotníckych zariadeniach na Slovensku sa chorvátčina oficiálne nepoužíva. V jednotlivých obciach, v ktorých žijú príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny v najväčšom zastúpení nie sú zriadené domovy sociálnych služieb.

Používanie chorvátskeho jazyka je potrebné zachovať pri cirkevných obradoch v spomenutých farnostiach, nakoľko predstavujú jedinú pravidelnú príležitosť pre používanie chorvátskeho materinského jazyka na verejnosti. V oblasti periodickej tlače je potrebné zabezpečiť ďalšie vydávanie jediného na Slovensku vydávaného chorvátskeho štvrťročníka „*Hrvatska rosa*“. V spolupráci s RTVS, prípadne za pomoci Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny by bolo prospešné zabezpečiť pravidelné vysielanie „Chorvátskeho národnostného magazínu“ v súčinnosti s ostatnými národnosťami na Slovensku. V oblasti rozhlasového vysielania je dôležité na Slovensku podniknúť kroky na pravidelné vysielanie aspoň jedného mesačníka pre Chorvátov na Slovensku v chorvátskom jazyku.

Maďarská národnostná menšina

ÚVOD

Hodnotiacia správa bola spracovaná na základe zadania Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny zo dňa 5.12.2013 a obsahuje odpovede na otázky kladené vo východiskách k vypracovaniu hodnotiacich správ poskytnutých Úradom splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny.

Hodnotiacia správa obsahuje údaje aktuálne k 31.12.2013 a reflektuje subjektívne názory príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa podieľali na jej vypracovaní, tam kde bolo možné vychádzať z literatúry alebo výskumov, je uvedený zdroj buď priamo v texte alebo v poznámke pod čiarou.

Vzhľadom k tomu, že napriek požiadavke príslušníkov maďarskej menšiny bol na vypracovanie hodnotiacej správy poverený iba jeden odborník s veľmi limitovanou časovou dotáciou na prácu (60 hodín), nebolo možné poskytnúť komplexný, detailne rozpracovaný obraz o stave používania jazyka maďarskej národnostnej menšiny. Ambíciou tejto správy je vystihnúť najpodstatnejších udalostí roka 2013 v oblasti používania jazyka maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku a podanie zoznamu najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcom roku.

OBLASTI VÝSKYTU MAĎARSKÉHO JAZYKA

Napriek konkrétnym požiadavkám príslušníkov maďarskej menšiny nedošlo k žiadnemu pozitívnemu posunu v tejto oblasti a platia údaje uvedené v správe za rok 2012.

INFORMÁCIE TÝKAJÚCE SA ŽIVOTA, ZDRAVIA, BEZPEČNOSTI A MAJETKU OBČANOV, RESP. INÉ DÔLEŽITÉ INFORMÁCIE V MAĎARSKOM JAZYKU

Napriek konkrétnym požiadavkám príslušníkov maďarskej menšiny nedošlo k žiadnemu pozitívnemu posunu v tejto oblasti a platia údaje uvedené v správe za rok 2012.

MOŽNOSTI POUŽÍVANIA MAĎARSKÉHO JAZYKA V STYKU S ORGÁNMI VEREJNEJ SPRÁVY

Napriek konkrétnym požiadavkám príslušníkov maďarskej menšiny nedošlo k žiadnemu pozitívnemu posunu v tejto oblasti a platia údaje uvedené v správe za rok 2012.

V roku 2013 bola vyvinutá snaha o legislatívnu úpravu možnosti používania jazykov národnostných menšín v oblasti železničnej dopravy aj zo strany splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny³. O označovanie železničných staníc a zastávok v jazykoch národnostných menšín už dlhé roky pretrváva jednoznačný spoločenský záujem v okruhu maďarskej menšiny. Napriek tomu túto snahu splnomocnenca nepodporil Úrad vlády SR, ktorý má právo predkladať návrhy zákonov na rokovanie vlády. Preto návrh zákona bol predložený do Národnej rady SR nie ako vládny návrh, ale ako poslanecký návrh, ktorý nakoniec nebol Národnou radou SR schválený. Neschválenie návrhu zákona bolo dôvodom odchodu Lászlóa A. Nagya z postu splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny. Funkcia splnomocnenca vlády pre národnostné menšiny od jeho odchodu nie je obsadená.

VÝSKYT MAĎARSKÉHO JAZYKA V TLAČI, V MÉDIÁCH A V KULTÚRNOM ŽIVOTE

Napriek konkrétnym požiadavkám príslušníkov maďarskej menšiny nedošlo k žiadnemu pozitívnemu posunu v tejto oblasti a platia údaje uvedené v správe za rok 2012.

MOŽNOSTI NA POUŽÍVANIE MAĎARSKÉHO JAZYKA V SOCIÁLNEJ SFÉRE

Napriek konkrétnym požiadavkám príslušníkov maďarskej menšiny nedošlo k žiadnemu pozitívnemu posunu v tejto oblasti a platia údaje uvedené v správe za rok 2012.

PRIORITY, RESP. POTREBY RIEŠENIA V ROKU 2013

Zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny vyjadrujú svoju nespokojnosť so stavom používania maďarského jazyka na Slovensku, a to kvôli týmto najčastejším problémom⁴:

- zužujúci výklad pri aplikácii zákona o používaní jazykov národnostných menšín,
- uplatňovanie opatrení, ktoré obmedzujú možnosti používania maďarského jazyka,
- neuskutočnenie potrebných krokov k implementácii zákona o používaní jazykov národnostných menšín zo strany orgánov verejnej správy, bez ktorých nie je možné uplatňovať ani existujúce jazykové práva.

Z dôvodu, že oproti roku 2012 nedošlo k žiadnemu posunu v oblasti používania maďarského jazyka, platia všetky odporúčania uvedené v správe za rok 2012. Okrem toho je potrebné

³ <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/oznacovanie-zeleznicnych-stanic-a-zastavok-v-jazykoch-mensin-%E2%80%93-predlozenie-navrhu-novely/>

⁴ Fórum inštitút pre výskum menšín: Hatékony érdekvégyesítés. Šamorín – Somorja. 2009. Pozri stranu 73.

vyzdvihnúť vážnu udalosť roka 2013, nepriamo súvisiacu s používaním jazykov národnostných menšín na Slovensku:

Prípád Tešedíkovo:

V obci Tešedíkovo sa konalo v roku 2012 miestne referendum, na ktorom obyvatelia obce rozhodovali v otázke zmeny názvu obce z Tešedíkovo na Pered. Výsledkom miestneho referenda bolo kladné stanovisko obce, čiže obyvatelia obce vyjadrili svoju vôľu zmeniť názov obce na Pered⁵. O zmene názvu obce rozhoduje vláda SR, ktorá na svojom rokovaní dňa 16.10.2013 s takouto zmenou nesúhlasila⁶. Vláda SR svojím rozhodnutím neakceptovala vôľu občanov, požiadavka ktorých bola v plne súlade s právnym poriadkom SR⁷. Podľa odôvodnenia Pered nemôže byť názvom obce, pretože je označením obce v maďarskom jazyku – takáto zákonná prekážka však v súčasnosti neexistuje (existovala len do účinnosti zák. č. 453/2001 Z. z., t.j. do 1.1.2001). Nie je možné súhlasiť ani s argumentáciou, podľa ktorej názov Pered nie je v súlade s § 1a ods. 1 zákona o obecnom zriadení a § 3a zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, nakoľko ide o historický názov obce, ktorého pôvod je diskutabilný (existujú aj názory, podľa ktorých ide o názov slovenského pôvodu). Ako v mnohých iných prípadoch, práve rozhodnutím vlády o zmene názvu obce by došlo k začleneniu slova Pered do štátneho jazyka. Zamietnutie návrhu obce s uvedeným odôvodnením preto hodnotíme ako diskriminujúce a nedemokratické, ktoré porušuje základné zásady právneho štátu.

⁵ <http://www.tesedikovo.sk/aktuality/vysledky-miestneho-referenda-na-zmenu-nazvu-obce.html>

⁶ uznesenie vlády SR č. 612 zo 16. októbra 2013 k Návrhu obce Tešedíkovo o zmenu názvu obce na Pered:

<http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Uznesenie-13730?listName=Uznesenia&prefixFile=m>

⁷ <http://kalmanpetocz.blog.sme.sk/c/340574/Koniec-narodnostneho-status-quo-I.html>

Moravská národnostná menšina

Moravia žijúci na Slovensku v úradnom, obchodnom, kultúrnom, náboženskom živote, v styku s orgánmi verejnej správy, používajú slovenský, prípadne český jazyk. Tieto jazyky sú pre Moravanov zrozumiteľné vzhľadom k tomu, že slovenský aj český jazyk sa vyvinuli so staroslovienciny, čo bol pôvodný jazyk Moravanov.

Nemecká národnostná menšina.

Oproti príslušníkom iných menšín žijúcich na Slovensku väčšia časť karpatských Nemcov veľmi dobre ovláda aj slovenský jazyk, avšak najčastejšie má problémy s nemeckou gramatikou. Je to pochopiteľné, pretože už po roku 1945 na Slovensku nejestvovali možnosti vzdelávania v nemeckom jazyku a málo hodín v škole, prípadne domáce vzdelávanie, nemohli postačovať ku kvalitnému osvojeniu nemeckého jazyka. Po roku 1989 vznikli určité možnosti na nemeckých školách, avšak vzhľadom na rozptýlenosť nemeckého osídlenia sa len vo výnimočných prípadoch môže na školách učiť nemčina ako materinský jazyk. Problémom je aj nedostatok kvalifikovaných učiteľov na týchto školách. Spolková republika Nemecko síce vysiela každoročne lektorov nemeckého jazyka, ktorí majú pôsobiť aj ako multiplikátori, avšak požiadavky z roka na rok narastajú, čo nie je možné ich saturovať. Už od začiatku 90. rokov sme sa spolu s niektorými inými menšinami pokúšali vytvoriť systém vlastnej prípravy učiteľov, čo sa však nepodarilo zrealizovať.

Karpatskí Nemci nemajú problém s používaním menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy. V Bratislave a na väčších podujatiach sa konajú aj nemecké omše.

Na Slovensku vychádza mesačník karpatských Nemcov *Karpatenblatt*, okrem toho sa v Bratislave vydávajú časopisy *Pressburger Zeitung* a *Neue Pressburger Zeitung*. V národnostnom vysielaní RTVS má nemecká menšina svoj priestor, vyskytujú sa však problémy, že vysielané témy sú zväčša viazané na región východného Slovenska, kde má redakcia národnostného vysielania svoje sídlo. Pravdepodobne to súvisí aj s finančnými možnosťami redakcie.

Poľská národnostná menšina

V Slovenskej republike poľská národnostná menšina nemá možnosť používania poľského jazyka v komunikácií s orgánmi verejnej správy, čo je v súlade so zákonom o používaní jazykov národnostných menšín. V žiadnom sociálnom ani zdravotníckom zariadení sa poľština na Slovensku nepoužíva.

Jazyk menšiny sa používa v rodinách, vo vzájomnej komunikácií medzi príslušníkmi poľskej menšiny, na všetkých kultúrno-spoločenských podujatiach organizovaných menšinou a príležitostne pri náboženských obradoch. Nemáme dostatok informácií o používaní poľského jazyka príslušníkmi poľskej národnostnej menšiny bývajúcimi v prihraničných poľsko-slovenských oblastiach napr. na Orave a Spiši.

Poľština sa v slovenskej písanej tlači ani v slovenských elektronických médiách nevyskytuje. Pokiaľ ide o vysielanie verejnoprávnej televízie a rozhlasu, možno spomenúť príležitostne odvysielaný program o Poliakoch na Slovensku v RTVS - TV (Dvojka), v ktorom sa vyskytuje aj poľský jazyk, taktiež v RTVS – Rádio (Rádio Patria), ktorý vysiela pre národnostné menšiny a etnické skupiny na Slovensku v ich materinských jazykoch, každé tri týždne je vysielať hodinová relácia aj v poľskom jazyku.

Poľská národnostná menšina na Slovensku vníma nedostatočné pokrytie vysielanie poľskej verejno-právnej televízie na území Slovenska, všeobecne prístupné vysielanie, také, ako sú napr. vysielania ostatných susedných štátov Slovenska: Českej republiky, Rakúska, Maďarska. Toto považujeme za potrebné riešiť pre zabezpečenie možnosti získavania informácií v poľskom jazyku aj tým osobám a skupinám, ktoré nemajú možnosť sa združovať alebo zúčastňovať v činnosti poľských organizácií ani nemajú iný kontakt s poľským jazykom a kultúrou.

Rómska národnosťná menšina

Napriek tomu, že podľa Zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín majú Rómovia právo okrem štátneho jazyka (zákon č. 270/1995 Z. Z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky) používať rómsky jazyk, nie sú dostupné informácie o tom, že by Rómovia na Slovensku túto možnosť využívali. Predpokladá sa, že k verbálnej komunikácii v rómskom jazyku dochádza v niektorých obciach, v ktorých sú rómski starostovia a pracovníci obecných úradov. Úradníci, s ktorými Rómovia na úradoch prichádzajú do styku neovládajú rómsky jazyk. Nízke národné povedomie a nedostatočná znalosť možných práv vyplýva z nízkej vzdelanostnej úrovne a zo znevýhodneného spoločenského postavenia Rómov.

V obchodnej a ekonomickej sfére dochádza k podobným situáciám ako v úradnom styku – príslušníci rómskej národnostnej menšiny a ani ich partneri pri kontaktoch rómsky jazyk nepoužívajú.

V sociálnej sfére sa používa rómsky jazyk pri prvom kontakte s klientmi najmä v prostredí marginalizovaných rómskych komunít. Ide o niekoľko profesií, ktorých cieľom je sociálna inklúzia a pozdvihnutie životného štýlu najmä Rómov žijúcich v segregovaných osadách.

o Terénny sociálny pracovník /Asistent terénneho sociálneho pracovníka

V sociálnej sfére sa čiastočne používa rómsky jazyk v lokalitách, v ktorých pracujú terénni sociálni pracovníci alebo asistenti terénneho sociálneho pracovníka pochádzajúci z rómskej národnostnej menšiny, ovládajúci rómsky jazyk.⁸ Terénni sociálni pracovníci sú vo všeobecnosti prvým kontaktom pre klientov z marginalizovaných rómskych komunít s týmito inštitúciami, no na druhej strane čoraz viac fungujú aj ako kontaktný bod pre inštitúcie smerom k marginalizovaným rómskym komunitám. Inštitúcie teda často využívajú terénnych sociálnych pracovníkov na vybavovanie vlastnej agendy alebo zabezpečenie komunikácie s cieľovou skupinou vo veciach agendy inštitúcií. Jazyková výhoda rómskych terénnych

⁸ Národný projekt TSP v obciach v súčasnosti implementuje Implementačná agentúra pre Operačný program Zamestnanosť a sociálna integrácia prostredníctvom Operačného programu zamestnanosť a sociálna inklúzia.

sociálnych pracovníkov ovládajúcich rómsky jazyk v lokalite, v ktorej sa hovorí po rómsky je veľmi dôležitá.⁹

○ **Rómsky asistent učiteľa/ Asistent učiteľa**

S myšlienkou zaviesť v školách rómskeho asistenta učiteľa prišla Nadácia škola dokorán zo Žiaru nad Hronom. Ministerstvo školstva SR legislatívne podporilo túto profesiu a Národná rada SR v roku 2002 schválila Zákon 408/2002 Z. z., ktorý doplnil Zákon č. 29/1984 Zb. Zámerom vzniku asistenta učiteľa bolo pomôcť rómskym žiakom preklenúť jazykovú bariéru pri vstupe do ZŠ, z dôvodov, že časť týchto detí neabsolvovala predškolskú prípravu¹⁰. Metodickým pokynom k zavedeniu profesie asistent učiteľa pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v predškolských zariadeniach, v základných školách a v špeciálnych základných školách č. 184/2003 – 095 vydaným Ministerstvom školstva SR dňa 6. decembra 2003 a zákonom č. 317/2009 Z. z. sa kategória rómskeho asistenta učiteľa zmenila a zvýšili sa požiadavky na odbornú a pedagogickú spôsobilosť tejto funkcie. Ovládanie rómskeho jazyka, vedomosti o rómskych reáliách a kultúre ostali v úzadí. Na druhej strane z dotazníkového prieskumu, ktorý uskutočnilo občianske združenie Romano kher – Rómsky dom v novembri 2012 vyplynulo, že učitelia najviac oceňovali u pedagogického asistenta učiteľa vysvetlenie učiva žiakom v ich jazyku, čo umožňuje nielen preklenúť jazykovú bariéru, ale vytvoriť si aj úprimnejší vzťah a tým získať u žiakov väčšiu dôveru¹¹. Prehodnotenie kvalifikácie pedagogického asistenta a podpora pri ovládaní rómskeho jazyka pri práci v prostredí, kde je väčšina žiakov, ktorých materinským jazykom je rómčina by v budúcnosti bolo jedinečnou motiváciou pre mladých ľudí zo sociálne znevýhodneného prostredia k štúdiu na strednej a vysokej škole a súčasne by to bola efektívne východisko pre rozvoj rómskeho jazyka.

⁹ Výkon terénnej sociálnej práce v marginalizovaných rómskych komunitách, Záverečná výskumná správa Ústavu etnológie Slovenskej akadémie vied (ÚEt SAV), pre Fond sociálneho rozvoja (FSR), 2009 http://www.fsr.gov.sk/external/37/vykon-tsp-v-mrk_finalna-sprava.pdf

¹⁰ Prieskum bol uskutočnený v rámci projektu Rómsky jazyk- prostriedok sociálnej inklúzie, schváleného v rámci výzvy Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd LP/2012.

¹¹ Z dotazníkového prieskumu, ktorý uskutočnilo občianske združenie Romano kher – Rómsky dom v novembri 2012 vyplynulo, že učitelia najviac oceňovali u pedagogického asistenta učiteľa vysvetlenie učiva žiakom v ich jazyku, čo umožňuje nielen preklenúť jazykovú bariéru, ale vytvoriť si aj úprimnejší vzťah a tým získať u žiakov väčšiu dôveru.

- **Komunitný pracovník v oblasti zdravotnej výchovy**

Program je zameraný na obyvateľov segregovaných a separovaných rómskych osídlení a lokalít, v ktorých je zdravotno-hygienická situácia najkritickejšia. Druhá etapa programu nadväzuje na predchádzajúcu prvú etapu (realizovanú v rokoch 2007–2008), v rámci ktorej pracovalo v teréne – v segregovaných a separovaných rómskych osídleniach a lokalitách 30 komunitných pracovníkov v oblasti zdravotnej výchovy. V roku 2013 sa program zdravotných pracovníkov rozšíril. Projekt s názvom *Zdravé komunity* realizuje Platforma na podporu zdravia znevýhodnených skupín v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. V októbri 2013 začalo v rámci projektu pracovať 108 asistentov zdravotnej osvetly a 12 koordinátorov, ktorí pomáhajú zlepšiť zdravotný stav obyvateľov v 102 lokalitách.

- **Policajný špecialista pre prácu s komunitami**

Prvým kontaktom pre osoby z marginalizovaných rómskych komunit sú aj policajní špecialisti pre prácu s komunitami. Hlavnou náplňou práce policajtov špecialistov je dohľad nad dodržiavaním verejného poriadku a riešenie drobných sporov v rómskej komunite, ktoré dosiahnu intenzitu priestupku. Ich ďalšou úlohou je priamo pôsobiť na zvyšovanie právneho vedomia členov rómskej komunity, poskytovať im drobné poradenské služby a dbať o dodržiavanie základných ľudských práv Rómov zo strany polície. Aj pri tejto funkcii je výhodou ovládanie komunikačného jazyka komunity, v ktorej policajný špecialista pôsobí. Podľa dostupných informácií z celkového počtu 230 policajných špecialistov pre prácu s komunitami pochádza z rómskej komunity len jedna osoba.

Všetky uvedené pracovné pozície sa koncipovali najprv ako pilotné projekty a jedným z dôležitých kritérií bola znalosť rómskeho jazyka ako komunikačného nástroja a prostriedku pre ľahší kontakt s klientom. Postupne sa od tejto požiadavky upúšťalo, čím sa upevnilo stereotypné zmýšľanie o tom, že rómsky jazyk nemá hodnotu, ale tiež sa znížila zamestnanosť a motivácia k získaniu vyššej kvalifikácii Rómov, najmä v sociálne znevýhodnených spoločenstvách.

V súčasnosti na Slovensku medzi Rómami aktívne pôsobí 14 registrovaných a 5 neregistrovaných náboženských hnutí, pričom ich misia súhrnne prebieha približne v 130

lokalitách a oslovuje približne 10 000 Rómov (máme na mysli aktívne praktizujúcich členov)¹².

Väčšina Rómov na Slovensku sa tradične hlási k rímsko-katolíckemu vierovyznaniu. Pri rímskokatolíckej cirkvi je potrebné rozlišovať pastoráciu Rómov, ktorá sa deje v jednotlivých farnostiach najmä vďaka práci konkrétnych kňazov, a jednak pastoráciu Rómov, ktorá prebieha prostredníctvom systematickej práce niektorých reholí a spoločenstiev pri katolíckej cirkvi, zvlášť Saleziánov Dona Bosca. Pastorácia Rómov má podporu aj vo vedení cirkvi (arcibiskup Bernard Bober). Na viacerých miestach na Slovensku sa v jednotlivých farnostiach miestni kňazi snažia do cirkevného života zapájať aj lokálne rómske komunity, na niektorých miestach s väčším, inde s menším úspechom. V Hanušovciach nad Topľou pastorácia Rómov prebieha plynule už viac ako dve desaťročia. Pastorácia prebieha aj v ďalších obciach: Krížová Ves, Sečovce, Jarovnice, Pečovská Nová Ves a mnohé ďalšie obce¹³. Napriek tomu, že na základe rozhodnutia pápeža Pavla VI. na druhom zasadnutí koncilu v roku 1963 je povolené Rímskokatolíckej cirkvi v rámci svätej liturgie konať bohoslužby v národných jazykoch, rómsky jazyk sa vo svätej liturgii ani v lokalitách, kde žijú výlučne Rómovia nepoužíva. Veriaci používajú rómsky jazyk pri modlitbách a piesňach.

V poslednom desaťročí sa o Rómov začala zaujímať aj Evanjelická cirkev. Najaktívnejšie rómske misie sú v súčasnosti v Rankovciach, Slavošovciach a Drienčanoch. Rómsky jazyk u členov evanjelických zborov z rómskych komunít je používaný predovšetkým v spevokoloch. Mimoriadne aktívna je náboženská spoločnosť Svedkov Jehovových, ktorá je úspešná všade tam, kde je katolícka cirkev v tomto smere pasívna.

Rómsky jazyk sa najintenzívnejšie používa v domácnostiach. Pri sčítaní ľudu v roku 2011 deklarovalo svoju príslušnosť k rómskemu jazyku ako k materinskému 128 242 obyvateľov.¹⁴

Vzťah rómskeho jazyka k štátnemu jazyku sa riadi podľa Zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov. Do termínu predloženia správy nám nebola známa nijaká informácia o porušení tohto zákona.

Na základe nariadenia vlády č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva sa z iniciatívy členov Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny za rómsku národnostnú menšinu

¹² Projekt, SIRONA 2010, http://www.uet.sav.sk/download/socialna_inkluzia_Romov_nabozenskou_cestou.pdf, str.23

¹³ http://www.uet.sav.sk/download/socialna_inkluzia_Romov_nabozenskou_cestou.pdf, str. 39

¹⁴ Zdroj: Štatistický úrad SR

(ďalej len „Výbor“) uskutočnila pracovná skupina zložená z členov výboru a ďalších spolupracovníkov v roku 2011 prieskum v 57 obciach, ktoré zodpovedajú platným právnym predpisom. Príslušníci rómskej národnostnej menšiny ani v jednej obci nepreukázali vôľu k používaniu označení názvov obcí v rómskom jazyku. Jedným z odôvodnení bolo v niektorých obciach (napr. Cakov, Dulovo, Rakytník, Nitra nad Ipľom), že komunikačným jazykom Rómov v uvedených obciach je maďarský jazyk. Označenie obce preto používajú v maďarskom jazyku. Podľa vyjadrenia obyvateľov obcí, v ktorých sa prieskum uskutočnil, považujú príslušníci rómskej národnostnej menšiny označovanie obcí v rómskom jazyku za hrozbu ešte väčšej segregácie, než v akej sa v súčasnosti nachádzajú a preto s ním nesúhlasia.

Prieskum tiež odzrkadlil spoločenskú situáciu, v ktorej sa Rómovia nachádzajú – nepriaznivá ekonomická situácia Rómov, ich nízka vzdelanostná úroveň, protirómske tendencie v spoločnosti, negatívny obraz Rómov v médiách a slabá osveta v cieľovej skupine o právach rómskej národnostnej menšiny vyjadrovať sa vo verejných oblastiach v jazyku svojej národnostnej menšiny.

V súčasnosti sa rómsky jazyk používa v troch periodikách, ktorých sa väčšia časť textov publikuje v slovenskom jazyku:

- Detský časopis *Lul'udi* – s podtitulom časopis pre rómske deti, založený v roku 1993, v súčasnosti vychádza ako občasník v závislosti na získaných dotáciách.
- *Romano nevo l'il* – nezávislé kultúrno-spoločenské noviny Rómov na Slovensku, v súčasnosti vychádzajú ako občasník v závislosti od získaných dotácií.
- *Mišusori (Myšulienka)* – rómsko-slovenský humoristický, satirický dvojmesačník pre deti predškolského a školského veku – založené v roku 2011.

Za nedostatok považujeme absenciu práce pedagógov s uvedenými periodikami. Nepriaznivú situáciu spôsobuje nedostatočný prístup k periodikám – nedostatočná distribúcia a nepripravenosť pedagógov pracovať s respondentmi v rómskom jazyku.

Televízia: Rómsky magazín – So vakeres?

Spravodajsko-publicistická relácia o živote Rómov na Slovensku. Vysiela sa týždenne 26 minút v RTVS –TV (Dvojka), vysielačný jazyk je rómsky so slovenskými titulkami.

Rozhlas: relácia Rómske slovo

Spravodajsko-publicistický prehľad udalostí o živote Rómov na Slovensku. Vysiela sa týždenne 2 hodiny v RTVS – Rádio (Rádio Patria), štyri 30 minútové relácie, 15 minút slova a 15 minút hudby, vysielaacie jazyky sú slovenský a rómsky.

Rómske mediálne centrum (MECEM) funguje v súčinnosti s Rómskou tlačovou agentúrou. Viac ako 90% textu na webovej stránke je publikovaná v slovenskom jazyku a len malá časť materiálov v jazyku rómskom. Dôvodom je nedostatok finančných prostriedkov na preklad. Ostatné internetové stránky o Rómoch na Slovensku sú publikované v slovenskom alebo maďarskom jazyku.

Riaditeľstvo Univerzitnej nemocnice v Bratislave požiadalo o preklad najčastejších fráz a pojmov v zdravotníctve zo slovenského do rómskeho jazyka pre účely zdravotných pracovníkov, ktorí sú v kontakte s deťmi, ktoré sú v nemocničnom ošetrovaní bez rodičov a ovládajú len rómsky jazyk.

Odporúčanie pre oblasť rómskeho jazyka

- Vytvoriť a stabilizovať inštitúciu na podporu a rozvoj rómskeho jazyka.
- Podporovať uplatnenia znalosti rómskeho jazyka pri profesiách, kde cieľovú skupinu tvoria príslušníci rómskeho etnika (učitelia, rómski novinári, sociálni pracovníci, zdravotnícky personál, pomáhajúce profesie).
- Realizovať aktivity scitlivejúce verejnosť vo vzťahu ku kultúrnej hodnote rómskeho jazyka ako jedinečného nenahraditeľného kultúrneho dedičstva a propagácii viacjazyčného prostredia.

Priority na rok 2014:

- Podporiť znalosť rómskeho jazyka pri obsadzovaní pracovných pozícií pedagogický asistent učiteľa pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, asistent učiteľa v predprimárnom vzdelávaní v rámci národného projektu na zavedenie inkluzívneho vzdelávania v predprimárnom vzdelávaní (tzv. MRK2) v rámci vyrovnávania šancí.
- Podporiť znalosť rómskeho jazyka pri obsadzovaní pracovných pozícií terénny sociálny pracovník a prípadne pracovníci v rámci pripravovaného národného projektu zameraného na podporu komunitnej práce v rámci vyrovnávania šancí.
- V spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom realizovať edičný plán učebníc v rómskom jazyku navrhnutého Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Rusínska národnostná menšina

Používanie rusínskeho jazyka v úradnom styku je dôležitou témou, ktorá za posledné obdobie nenachádza konkrétne riešenia. V roku 2011 vtedajší Úrad podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny, vychádzajúc z nariadenia vlády č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20% obyvateľstva, uskutočnil dotazníkový prieskum vo všetkých 68 rusínskych obciach, uvedených v tomto nariadení.

Podľa tohto prieskumu v rusínskych obciach až 96 % zamestnancov ovláda hovorový rusínsky jazyk, ale úradnú agendu, aj to čiastočne, vedie len jedna rusínska obec. Dôvodom, prečo úradná agenda nie je vedená v rusínskom jazyku je neovládanie grafického systému rusínskeho jazyka, t.j. azbuky zamestnancami obcí. V obchodnej a ekonomickej sfére úplne absentuje používanie rusínskeho jazyka. Obchodno-právna a ekonomická agenda je takmer výlučne vedená v slovenskom jazyku.

V sfére kultúry je rusínsky jazyk najviac používaným spomedzi všetkých sfér národnostného života rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku. Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove používa ako javiskovú reč a svoje predstavenia hrá výlučne v rusínskom jazyku, väčšina predstavení Poddukelského umeleckého ľudového súboru je dramaturgicky postavená na prezentácii rusínskych tradícií (piesne, zvyky, hovorené slovo). Rovnako sa rusínsky jazyk používa pri označovaní exponátov v Slovenskom národnom múzeu - Múzeu rusínskej kultúry v Prešove. Rusínsky jazyk sa tiež používa ako sprievodné moderátorské slovo na žánrovo rôznorodých podujatiach, v interpretačnej sfére poézie a prózy (napr. celoslovenská súťaž v umeleckom prednese v rusínskom jazyku Duchnovičov Prešov) či ako hudobno-slovné pásma folklórnych súborov (napr. Dni rusínskych tradícií).

Rusíni svojou náboženskou štruktúrou vykazujú, oproti maďarskej a rómskej národnostnej menšine, podstatne nižší počet medzi príslušníkmi Rímskokatolíckej cirkvi. Na druhej strane prekračujú celoslovenský priemer v rámci Gréckokatolíckej cirkvi (57,3 %) a Pravoslávnej cirkvi (33,1 %). U Rusínov sa prejavuje vysoká miera religiozity, nakoľko len 5,1 % z nich vykazuje náboženské vyznanie „bez vyznania.“

Bohoslužobným jazykom gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi v rusínsky hovoriacich obciach, prevažne sa nachádzajúcich na území Prešovského samosprávneho kraja, je cirkevnoslovanský jazyk (staroslovienčina). Rusínsky jazyk sa používa iba v niektorých gréckokatolíckych farnostiach ako liturgický jazyk pri vybraných obradových úkonoch (čítanie

evanjelia, apoštola, kázeň, vysluhovanie sviatostí a pod.). Používanie cirkevnoslovanského jazyka a tzv. rusínskej pastoračnej praktiky je predmetom žiadostí mnohých gréckokatolíckych veriacich rusínskej národnosti dožadujúcich sa od svojho biskupa povolenia na používanie ich rodnej reči v cirkevnej sfére. Rusínski kňazi i veriaci však narážajú na nesúhlas nadriadenej cirkevnej hierarchie, ako aj na bariéru nezáujmu, spôsobenú už skôr zavedenou pastoráciou v slovenskom jazyku. Pastoračná prax v Pravoslávnej cirkvi sa dodnes pridrižiava výlučne používania cirkevnoslovanského jazyka v liturgii a liturgických obradoch. Pri vyučovaní náboženstva (vydané učebnice) ako aj vo svojich tlačovinách (publikácie, časopisy, bežná korešpondencia, obežníky a pod.), gréckokatolícka aj pravoslávna cirkev preferujú slovenský jazyk. V tejto oblasti nebol doposiaľ realizovaný relevantný prieskum a neexistuje presná analýza stavu používania rusínskeho jazyka v cirkevnej sfére.

V roku 2013 bola vytlačená a uvedená do liturgickej praxe bohoslužobná kniha *Malyj trebnik I.*, obsahujúca vybrané bohoslužby gréckokatolíckej cirkvi (udelenie sviatosti krstu, myropomazania /birmovky/, manželstva, sv. spovede a ďalších kratších modlitieb). Pre Gréckokatolícku metropoliu na Slovensku vydal túto liturgickú knihu Spolok sv. Jána Krstiteľa (Obšcestvo sv. Joana Krestiteľa). Povolenie pre vydanie udelila Vatikánska Kongregácia pre východné cirkvi dňa 7. júna 2011.

Osobitnou oblasťou, ktorá zaznamenala zvýšený záujem a stala sa priestorom pre používanie rusínskeho jazyka sú webové stránky a sociálne siete. Tento jav bol spôsobený na jednej strane kulmináciou záujmu o komunikáciu takmer výlučne v rámci priestoru informačných technológií, ale aj snahou občianskych združení a jednotlivcov burcovať spoločné rusínske povedomie. Neznalosť kodifikovaného rusínskeho jazyka spôsobená absenciou výučby v školách odhaľuje komunikácia na sociálnych sieťach a webových sídlach. Vyše 90 % príspevkov je v slovenskom jazyku resp. v rusínskom jazyku písanom latinkou.

Rusíni v písomnom styku, rovnako aj v úradnom styku a v komunikácii na verejnosti, preferujú štátny jazyk. Väčšina občanov Slovenska rusínskej národnosti s dosiahnutým stredoškolským vzdelaním s maturitou maturovala zo slovenského jazyka, pričom nemali možnosť maturovať z materinského rusínskeho jazyka.

Povinnosť obcí podľa nariadenia vlády č. 221/1999 Z.z. uvádzať informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku občanov Slovenskej republiky na miestach prístupných verejnosti popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny sa nedodržiava a tieto nie sú k dispozícii v rusínskom jazyku. Vzhľadom k znalosti slovenského jazyka zo

strany rusínsky hovoriacich občanov, ani angažovaných občianskych združení, nevystala v roku 2013 požiadavka mať tieto informácie v rusínskom jazyku.

Príkladom zabezpečenia informácií v rusínskom jazyku je webové sídlo Verejného ochrancu práv www.vop.gov.sk, kde sú formuláre a informačné materiály uvedené v rusínskom jazyku (okrem slovenčiny tiež po maďarsky, poľsky, ukrajinsky, česky, nemecky, anglicky, francúzsky, bulharsky, chorvátsky, španielsky, rusky, rómsky, rusínsky, srbsky a v arabčine).

Ovládanie rusínskeho jazyka zamestnancami obcí a miestnych orgánov štátnej správy je najmä v písomnej podobe na nízkej úrovni, pričom chýba znalosť kodifikovanej podoby jazyka. Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, v § 3 ods. 2 umožňuje príslušníkom národnostných menšín používať v úradnom styku jazyk národnostnej menšiny, viesť orgánom príslušným verejnej správy celú úradnú agendu (matriky, zápisnice, uznesenia, štatistiky, evidencie, bilancie, úradné záznamy, informácie určené pre verejnosť a pod.). Podľa dotazníkového prieskumu Úradu vlády SR z roku 2011, v rusínskych obciach až 96 % zamestnancov ovláda hovorový rusínsky jazyk. Úradnú agendu, aj to čiastočne, však vedie len jedna rusínska obec. Rokovania obecných orgánov prebiehajú v rusínskom jazyku v 42,6%, v slovenskom jazyku v 17,7% a v oboch jazykoch v 17,7% rusínskych obcí. Zápisnice, uznesenia a matriky sa v rusínskych obciach vedú v slovenskom jazyku, nakoľko zamestnanci obcí neovládajú písomnú podobu kodifikovaného rusínskeho jazyka. Tento stav v roku 2013 pretrváva.

K 1. júlu 2011 v oblasti územnej samosprávy uvádzalo informáciu o možnosti používania jazyka národnostnej menšiny iba 4,4 % obcí s rusínskou národnostnou menšinou. Nie je presne vykázané, či v rusínskych obciach vznikla potreba napr. vyhotoviť rovnopis rozhodnutia v jazyku národnostnej menšiny, či niekto požiadal o vydanie dvojazyčného výpisu z matriky, alebo vznikla požiadavka na orgán verejnej správy poskytnúť dvojazyčný formulár. Aktuálne informácie za rok 2013 nie sú k dispozícii.

Informácie v rusínskom jazyku sa dostávajú k verejnosti prostredníctvom programovej štruktúry vysielania RTVS – TV v rámci vysielania pre národnostné menšiny a etnické skupiny a rádia (Rádio Pátria). Periodická a neperiodická tlač v rusínskom jazyku je vydávaná s každoročnou podporou dotačného programu Kultúra národnostných menšín.

Používanie označení v jazyku menšiny na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v ďalších oblastiach nezaznamenalo v roku 2013 pokrok. Nariadenie vlády č. 221/1999 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 %

obyvateľstva, sa dotýka 68 rusínskych obcí, z ktorých 2/3 nemajú dopravnú značku označujúcu začiatok a koniec obce v rusínskom jazyku. Na niektorých existujúcich značeniach nebola vykonaná zmena názvu obce z ukrajinského jazyka na jazyk rusínsky. Komplexné zmapovanie dopravného značenia a označení obecných úradov v týchto obciach nebolo doposiaľ vykonané. Novelizovaná podoba zákona o štátnom jazyku z roku 2009 ustanovuje, že oznamy v jazyku národnostnej menšiny možno zverejňovať až po ich zverejnení v štátnom jazyku. V rusínskych obciach prevažujú v obecnom rozhlase hlásenia v slovenskom jazyku.

V písanej tlači sa rusínsky jazyk používa v týchto periodikách: *Народны Новинкы /Narodny Novynky/* - kultúrno-spoločenský mesačník Rusínov SR; *ИнфоРусин /Info Rusyn/* - informačný dvojtýždenník Rusínov Slovenska; *Русин /Rusyn/* - kultúrno-náboženský časopis; *Голос Русина /Holos Rusyna/* - kultúrno-beletristický časopis Rusínov a tiež v náboženských časopisoch *Artos*, Gréckokatolíckom rusínskom kalendári a časopise otcov baziliánov *Blahovistnik*.

V televízii a rozhlase sa rusínsky jazyk používa na frekvenciách v RTVS –Rádio (Rádia Patria) a v TV vo vysielaní Rusínskeho národnostného a vo vysielaní Rusínskeho internetového rádia *rusynFM* - www.radio.rusyny.org

K najviac navštevovaným webovým stránkam patrí: www.rusin.sk; www.rusynacademy.sk; www.rusinskaobroda.sk; www.molody.rusyny.org; www.holosy.sk; www.artos.wbl.sk a iné. Oblíbenými sa tiež stali stávajú skupiny na facebooku: Rusnáci na facebooku, Ujko Vasyľ a iné.

Možnosti používania rusínskeho jazyka v sociálnej sfére

V oblasti zdravotníctva a v sociálnych zariadeniach sa používa rusínsky jazyk najmä v ústnej komunikácii. V zdravotníckych zariadeniach v rusínsky hovoriacich regiónoch prebieha ústna komunikácia medzi pacientom a zdravotníckym personálom všeobecne v jazyku, v ktorom sa ozve pacient. V tejto oblasti neboli zaznamenané požiadavky na uplatnenie jazykových práv. Doposiaľ nebol realizovaný relevantný výskum tejto oblasti z pohľadu rusínskej národnostnej menšiny.

Priority pre rok 2014:

- Iniciovať verejnú diskusiu o realizácii prípravy návrhu zákona o národnostných menšinách, ktorý by spolu s potrebami iných národnostných menšín zakotvil potreby podpory jazykových práv rusínskej národnostnej menšiny;

- Vykonať v 68 rusínskych obciach /uvedených v Nariadení vlády Slovenskej republiky č. 534/2011 ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 221/1999 Z. z. ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20% obyvateľstva/ prieskum a zmapovať označenia uvedených obcí v jazyku menšiny a to na dopravných značkách označujúcich začiatok a koniec obce a budovách orgánov verejnej správy (obecných úradov) - výsledky prieskumu predložiť na rokovanie Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny v roku 2014.
- Zabezpečiť kurz rusínskeho jazyka pre starostov, administratívnych pracovníkov obecných úradov a matrikárov v 68 rusínskych obciach uvedených v Nariadení vlády Slovenskej republiky č. 534/2011 ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 221/1999 Z. z. ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20% obyvateľstva.
- Vykonať v 68 rusínskych obciach /uvedených v Nariadení vlády Slovenskej republiky č. 534/2011 ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 221/1999 Z. z. ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20% obyvateľstva/ školenia pre starostov a zamestnancov obecných úradov s cieľom informovať orgány samosprávy o aplikácii jednotlivých ustanovení Zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov;
- Iniciovať zníženie kvóra na používanie jazyka národnostných menšín z 20 % na 15 % v rámci novelizácie Zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov, akceptujúc výsledky posledného sčítania obyvateľov z roku 2011.

Ruská národnostná menšina

Ruská národnostná menšina spolu so srbskou národnostnou menšinou, nemajú svoj menšinový jazyk zaradený medzi jazyky národnostným menšín používaných na Slovensku. Z tohto dôvodu sa k správe o používaní jazykov národnostných menšín nemôžeme vyjadriť.

Za najvýznamnejší problém ruskej národnostnej menšiny stále považujeme proces zaradenie ruského jazyka do Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov. Napriek tomu že návrh bol podaný ešte v decembri 2012 a Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny ho schválil, ďalší proces sa však neuskutočnil. Zaradenie ruského jazyka ako menšinového jazyka do charty jazykov považujeme za prioritu v roku 2014.

Srbská národnostná menšina

Srbský jazyk sa používa v bežnej komunikácii medzi príslušníkmi srbskej národnostnej menšiny, ale aj v obchodnej a ekonomickej sfére.

Používanie srbského jazyka v sociálnej sfére evidujeme len v náhodných prípadoch. Ide o znalosti srbského jazyka príslušníkmi buď srbskej menšiny, alebo iných obyvateľov Slovenskej republiky, ktorí sú zamestnaní v orgánoch štátnej alebo verejnej správy.

Srbský jazyk a cyrilské písmo sa používajú v masmediálnej komunikácii, v národnostnom vysielaní RTVS, v Srbskom magazíne, na internetovej stránke Spolku Srbov na Slovensku (www.spoloksrbov.sk), ako aj v publikáciách, ktoré vydal spolok – Zborník z konferencie, kniha Kosovo – medzietnické a politické vzťahy.

Priority v roku 2014:

- Podaná žiadosť na RTVS, aby sa (odborníci) príslušníci srbskej národnostnej menšiny aktívne zúčastňovali tvorby národnostného magazínu,
- Založenie srbskej knižnice, ktorej vznik je viazaný na priestory,
- Založenie srbského internetového rádia,
- Vydávanie srbského časopisu,

Všeobecným odporúčaním v oblasti národnostných menšín je tvorba zákona o podpore a financovaní národnostných menšín.

Ukrajinská národnostná menšina

Ukrajinský jazyk v úradnom styku sa nepoužíva. V obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére iba v styku s Ukrajinou. V oblasti kultúry sa používa na kultúrnych podujatiach, v národnostnej literatúre a tlači, na divadelných predstaveniach. V náboženskom živote liturgie sa vedú v cirkevno-slovanskom jazyku, niektoré časti v nárečí, čoraz častejšie, najmä v grécko-katolíckych chrámoch sa prechádza na slovenský jazyk. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie sa v ukrajinskom jazyku tiež neuvádzajú.

Ukrajinský jazyk je pomerne blízky k slovenskému, preto sa častejšie nemusí využívať v uvedených oblastiach.

Používanie označení v jazyku menšiny na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce sa realizuje podľa príslušného zákona.

Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote :

a) písaná tlač,

- V dvojtýždenníku *Nove žytt'a* (rozsah 4-8 strán)
- V detskom časopise *Veselka* (10 čísel ročne v rozsahu 12 strán)
- V literárnom a publicistickom dvojmesačníku *Dukl'a* (rozsah 96 strán)

b) televízia a rozhlas,

- Televízia: 8-10 magazínov po 25 min. + spravodajstvo
- Rozhlas: V pracovné dni – každý druhý deň po 30 min. a každý druhý víkend po 10 hod. 30 min.¹⁵

c) elektronické médiá.

Web-stránky

V zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnej služby alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa ukrajinský jazyk nepoužíva.

Za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2014 považujeme najmä:

- Zmeniť systém financovania národnostnej tlače, zvýšiť príspevky na úroveň odporúčanú Výborom expertov Rady Európy.

¹⁵ V roku 2013 došlo k značnému skráteniu rozsahu programu.

- Neznižovať rozsah rozhlasového vysielania, naopak zvýšiť ho na úroveň do roku 2009, presunúť program do výhodnejších vysielacích časov, personálne posilniť redakciu, zvýšiť financovanie.
- Vybudovať plnohodnotnú redakciu národnostného vysielania v televízii, rozšíriť rozsah, zvýšiť periodicitu vysielania.

Židovská národnostná menšina

Materinským jazykom väčšiny židovského obyvateľstva žijúceho na území Slovenska sú slovenský, maďarský a nemecký jazyk. Podľa sčítania obyvateľstva SR v roku 2011 sa 460 obyvateľov prihlásilo k materinskému jazyku jidiš. Predpokladáme, že väčšinou išlo o skôr narodené osoby, ktorých počet sa neustále znižuje.

Z uvedeného vyplýva, že Židia na Slovensku používajú ako materinský jazyk, jazyk majoritného obyvateľstva, prípadne jazyk niektorej z ďalších menšín žijúcich na tomto území. Žiaci a študenti navštevujú hlavne školy s vyučovacím jazykom slovenským, v menšom počte maďarským a ďalší študujú v zahraničí.

Príloha č. 1

Štruktúra správy o používaní jazykov národnostných menšín za rok 2013

1. Oblasti výskytu menšinového jazyka

Kde a v akej miere sa používa menšinový jazyk?

- a) v úradnom styku
- b) v obchodnej, ekonomickej, sociálnej sfére,
- c) v kultúre,
- d) náboženstve,
- e) v iných oblastiach,
- f) jeho vzťah k štátnemu jazyku.

2. Informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti a majetku občanov, resp. iné, dôležité informácie v menšinovom jazyku

- a) kde sa uvádzajú a v akej forme?

3. Možnosti používania menšinového jazyka v styku s orgánmi verejnej správy

- a) ovládanie jazyka menšiny zamestnanci obcí, miestnych orgánov štátnej správy,
- b) možnosti komunikácie v jazyku menšiny,
- c) dostupnosť informácií v jazyku menšiny,
- d) používanie označení v jazyku menšiny: na dopravných značkách označujúcich začiatok obce a koniec obce, iných označení, používanie jazyka menšiny v obecnom rozhlase a v iných oblastiach.

4. Výskyt menšinového jazyka v tlači, v médiách a v kultúrnom živote

Uveďte príklady a štatistiky na výskyt menšinového jazyka v týchto oblastiach.

- a) písaná tlač,
- b) televízia a rozhlas,
- c) elektronické médiá.

5. Možnosti na používanie menšinového jazyka v sociálnej sfére

Uveďte príklady a štatistiky na výskyt menšinového jazyka v zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach sociálnej služby alebo zariadeniach sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

6. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2014?

Príloha č. 2

Pripomienky vznesené v procese prípravy Správy o používaní jazykov národnostných menšín na základe článku 3, písmeno g) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny a rodovú rovnosť

Pripomienka	Stanovisko spracovateľa relevantnej časti správy
<p>Pripomienka člena Dočasnej pracovnej skupiny za MK SR k časti správy za maďarskú národnostnú menšinu v časti <i>Oblasti výskytu maďarského jazyka</i>:</p> <p><i>Oblasti výskytu maďarského jazyka sú veľmi široké a zasahujú takmer do každej sféry verejného života. Po prijatí novely zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov sú rozšírené o ďalšie oblasti, ktoré sú prostredníctvom tohto zákona aj legislatívne garantované. Ide o veľmi pozitívny posun vo vzťahu k maďarskému menšinovému jazyku.</i></p> <p><i>Túto skutočnosť, ako aj uvedenie celej širokej škály praktického používania maďarského jazyka treba uviesť namiesto terajšej vety, ktorá nezodpovedá skutočnosti a je v rozpore nielen s aplikačnou praxou, ale aj s platným legislatívnym rámcom používania maďarského jazyka. Táto pripomienka platí aj pre body 2, 3, 4 a 5.</i></p>	<p>Správa za rok 2012 jednotlivo opisuje oblasti výskytu maďarského jazyka a podrobne uvádza aj hore uvedený pozitívny posun, ktorý nastal prijatím novely zákona č. 184/1999 Z. z. V roku 2012 to bolo aktuálne, momentálne už nie je potrebné znovu opakovať. Správa za rok 2012 takisto vymenovala, aké problémy je potrebné v týchto oblastiach riešiť. Nakoľko žiadne problémy neboli vyriešené, nemožno hovoriť o pozitívnom posune.</p>
Pripomienka člena Dočasnej pracovnej skupiny za MK SR k časti správy za	

<p>maďarskú národnostnú menšinu k poslednému odseku (Tešedíkovo):</p> <p><i>Vláda Slovenskej republiky je jediným kompetentným orgánom v Slovenskej republike, ktorý rozhoduje o názvoch obcí. Vláda Slovenskej republiky nemá povinnosť odsúhlasiť výsledok referenda, ale má povinnosť rozhodnúť v súlade so zákonom, čo znamená, že má povinnosť vysloviť nesúhlas s výsledkom referenda, ak návrh nezodpovedá platnej právnej úprave. Výraz „Pered“ je svojou hláskovou podobou začlenený do maďarského jazyka, a preto nemôže byť v nijakom prípade oficiálnym názvom obce z územia Slovenskej republiky. O tom, že aj príslušníci maďarskej národnostnej menšiny pokladajú názov „Pered“ za integrálnu súčasť svojho maďarského jazyka svedčí aj to, že ho navrhli do zoznamu vydaného nariadením vlády ako označenie obce v jazyku národnostnej menšiny.</i></p>	<p>Kompetencia vlády Slovenskej republiky v oblasti názvu obcí nie je v texte spochybnená. Takisto nie je zatajený ani dôvod vyslovenia nesúhlasu. Správa obsahuje názor zástupcov maďarskej menšiny, tak ako je to aj v úvodnej časti správy uvedené, ktorým nie je potrebné súhlasiť, ale bolo by vhodné akceptovať aspoň vyjadrenie takéhoto názoru vo vlastnej správe výboru.</p>
<p>Pripomienka člena Dočasnej pracovnej skupiny za UV SR k časti správy za maďarskú národnostnú menšinu:</p> <p><i>V bode 1, 2, 4 a 5 sa uvádza, že napriek konkrétnym požiadavkám príslušníkov maďarskej menšiny nedošlo k žiadnemu pozitívnemu posunu v tejto oblasti a platia údaje uvedené v správe za rok 2012. Vzhľadom k tomu, že samotné konštatovanie v uvedenom znení nemá žiadnu výpovednú hodnotu, je nevyhnutné, aby autor doplnil správu o údaje - aké konkrétne požiadavky maďarskej menšiny mali byť v jednotlivých oblastiach vznesené spolu s návrhmi riešení a ku akému konkrétnemu posunu malo v daných oblastiach prísť. V záujme komplexnosti informácie je taktiež nevyhnutné uviesť, či došlo v jednotlivých prípadoch k preukázateľnému porušeniu zákona orgánmi verejnej správy resp. k nedodržaniu medzinárodných</i></p>	<p>Všetky relevantné informácie sú uvedené v správe za rok 2012, považujeme za zbytočné tieto opakovať.</p>

<p><i>záväzkov zo strany Slovenskej republiky.</i></p>	
<p>Pripomienka člena Dočasnej pracovnej skupiny za UV SR k časti správy za maďarskú národnostnú menšinu:</p> <p><i>K bodu 3 k legislatívnej úprave možnosti používania jazykov národnostných menšín. Vo vzťahu k zákonu č. 184/1999 Z. z. je potrebné konštatovať, že Úrad vlády SR ako gestor zákona dbá o dodržiavanie práv príslušníkov národnostných menšín v oblasti používania jazykov národnostných menšín.</i></p>	<p>Ohľadne gescie ÚV SR nad zákonom prosím o spresnenie, v čom spočíva „dbanie o dodržiavanie práv príslušníkov národnostných menšín v oblasti používania jazykov národnostných menšín“.</p>
<p>Pripomienka člena Dočasnej pracovnej skupiny za UV SR k časti správy za maďarskú národnostnú menšinu:</p> <p><i>V prípade Tešedíkovo sa nestotožňujem s tvrdením, že zamietnutie návrhu obce bolo diskriminujúce, nedemokratické a porušujúce základné zásady právneho štátu. Vláda Slovenskej republiky rozhodla na základe odôvodneného návrhu predkladateľa v súlade s platným právnym poriadkom.</i></p>	<p>Kompetencia vlády Slovenskej republiky v oblasti názvu obcí nie je v texte spochybnená. Takisto nie je zatajený ani dôvod vyslovenia nesúhlasu. Správa obsahuje názor zástupcov maďarskej menšiny, tak ako je to aj v úvodnej časti správy uvedené, ktorým nie je potrebné súhlasiť, ale bolo by vhodné aspoň akceptovať vyjadrenie takéhoto názoru vo vlastnej správe výboru.</p>